

فرهنگستان امروز که این کلمات و سطرها را پشت سر هم ردیف می‌کنم، بیشتر از هر چیزی این مساله را در ذهن دارم که هیچ‌زمان دیگری بهتر و مناسب‌تر از امروز برای رفع یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین ایرادات سازمان حکمرانی در کشور وجود نداشته است و شاید هیچ‌گاه این میزان از دغدغه‌مندی رسوب نکند و البته این تعداد از نمایندگان متعهد که خود مساله شفافیت را اولویت مهم کشور و مجلس می‌دانند هرگز دوباره در پارلمان دور هم جمع نشوند و چندین و چند اما و اگر دیگر که همگی تایید می‌کنند که شاید امروز بهترین و شاید آخرین فرصت باشد؛ آخرین فرصت برای گامی بسیار بزرگ و اساسی یا بهتر بگویم یک گام حیاتی برای اصلاح نظام حکمرانی در کشور.

شفافیت را یک کلان پروژه ببینید

دو سه ماهی بیشتر از عمر مجلس یازدهم نگذشته، نمایندگان همچنان دغدغه‌ها و آرمان‌های اولیه خود را دارند و هنوز ماجراهایی مثل انتخابات ریاست‌جمهوری یا موضوعات دیگر گریبانگیر فضای سیاسی کشور نشده است و نمایندگان این فرصت را دارند که ذیل مفروض داشتن یک کلان پروژه، تدوین و تصویب یک طرح دقیق و جامع را به سرانجام رسانده و شفافیت را بر کل سیستم حاکم کنند و از این طریق اولاً فساد رانت و ویژه‌خواری را از بین ببرند، ثانیاً از این مسیر عملکرد و کارآمدی را بهبود بخشند و نهایتاً اعتماد عمومی ضربه‌دیده مردم به مسئولان‌شان را تحکیم و تقویت کنند. نمی‌خواهیم امروز آنقدر آرمانی حرف بزنیم که از واقعیت‌ها دور افتاده و یک امر نشدنی را از مجلس طلب کنیم، اما از آنجا که گمان می‌رود فضا مناسب است و مخالفان آنقدر قدرتمند نیست، احتمالاً می‌شود و می‌توان از ظرفیت کنونی پارلمان بهره گرفت تا شفافیت علاوه بر مجلس شامل جزء تا کل حاکمیت هم بشود، البته با همان ملاحظات امنیتی و نظامی. یعنی صرف‌نظر از اینکه عملکرد نمایندگان اعم از رای به طرح‌ها و لوایح، سفرهای داخلی و خارجی و... شفاف بشود، تدبیری اندیشیده شود تا قوا و مجموعه‌های دیگر و اساساً همه مدیران و مسئولان نظام به اتاق شیشه‌ای بروند و از اولین لحظه مسئولیت تا پایان کار، همه بدانند که یک مسئول در کشور چه می‌کند.

ابتدا مجلس به ریل اصلی بازگردد

ناگفته نماند آنچنان که پیش از این هم در «فرهنگستان» نوشته بودیم، معتقدیم اصلاح و تغییر باید از مبدأ مجلس و در اولین گام دربره خود مجلس اتفاق بیفتد؛ یعنی اگر مجلس خودش تغییر نکند و به ریل اصلی بازنگردد، هیچ‌گاه نخواهد توانست برای نظام و مردم عامل اصلاح و تغییر باشد، لذا در این خصوص طرح شفافیت آرای نمایندگان در اولویت است؛ طرحی که باید دقت فراوانی درخصوص آن صورت پذیرد و قبل از هر تلاش و ایده‌های دیگری این طرح به‌صورت حداکثری و بدون نقص و ایراد در مجلس به تصویب رسیده و به اجرا درآید. اینکه می‌گویم حداکثری و بدون نقص و ایراد به دلیل چند موضوع و نکته قابل بحثی است که در پیش‌نویس اولیه طرح زمانی که در اختیار کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس قرار گرفت دیده شد. در آنجا دو نکته مهم آمده

کلیات طرح شفافیت در مجلس تصویب شد، حالا باید منتظر جزئیات ماند

عبور طرح شفافیت آرای نمایندگان از خوان اول

بود؛ اول اینکه نمایندگان می‌توانند با درخواست جمعی ۱۵ نفره رای‌گیری را از اخذ رای شفاف به‌نهانی تغییر دهند؛ همان چیزی که در بند دوم اصلاحیه ابتدایی این گونه آمده بود: «تصوره ذیل در ماده ۱۲۲ اضافه می‌شود: در مواردی که حداقل ۱۵ نفر از نمایندگان درخواست رای‌گیری مخفی یا وره دهند، ابتدا بدون بحث نسبت به درخواست رای‌گیری می‌شود و در صورت تصویب، در اصل موضوع مورد درخواست رای‌گیری مخفی یا وره انجام خواهد شد.» و دوم همان ماجرای قدیمی عدم ضرورت وجود شفافیت درباره رای‌گیری‌های مربوط به خود نمایندگان است؛ بدین معنا که اگر دستور کار اعلام نظر برای مثلاً عضویت یک نماینده در هیات یاشورای خارج از مجلس است یا مثلاً قرار است نمایندگان به اعتبارنامه یک فرد رای دهند، نیازی به شفافیت

نیست و رای‌گیری باید به‌صورت مخفی انجام شود. این مساله همان اصلاحیه برای ماده ۱۲۲ قانون آیین‌نامه داخلی است که متأسفانه تنها درخواست اصلاح بخشی از بندهای آرای نمایندگان آمده و مابقی آن بدون تغییر باقی خواهد ماند.

استثناها برای رای مخفی را محدود کنید

این دو بند همان زمان هم مورد انتقادهایی قرار گرفت. به‌خصوص مورد اول منتقدان معتقدند با چنین تبصره‌ای که به‌سادگی قابل حصول است، عملاً ممکن است در بسیاری از موارد و یا درخواست چند نفر از نمایندگان شفافیت آرا کنار گذاشته شده و رای‌گیری مخفی انجام شود که حتی ممکن است فسادی در آن نهفته باشد یا حتی منافع ملی فدا شود.

این استدلال نمایندگان مسموع نیست!

درباره موضوع دوم، استدلالی در میان نمایندگان وجود دارد که می‌گویند اگر رای نماینده به‌نماینده شفاف باشد، ممکن است دلخوری و کدورتی ایجاد شده و عملاً امکان یک همکاری صمیمانه در مجلس از بین برود. منتقدان معتقدند این استدلال برخی نمایندگان بسیار سست و ضعیف است، چرا که اگر فرهنگ شایسته‌محوری و تصمیم‌گیری بر اساس استدلال‌های علمی و منطقی در میان نمایندگان حکمفرما باشد، اساساً نمی‌بایست

کلیات طرح شفافیت آرای نمایندگان در کمیسیون تدوین آیین‌نامه تصویب شد

بند ۴ ماده ۱۱۸ به تفکیک موافق، مخالف، و متنع و عدم مشارکت در سامانه اطلاع‌رسانی مجلس شورای اسلامی به‌صورت شفاف اعلام کند، به‌نحوی که مشاهده و داده‌پردازی آن برای آحاد مردم امکان‌پذیر باشد. ماده واحده این طرح در این باره با عنایت به منطبق قانون اساسی به‌ویژه اصل ۶۹ و رویه تصویب اصول آن در مشروح مذاکرات تصویب قانون اساسی در خردادماه در مجلس اعلام‌وصول شد و حالا این اولین خبر رسمی درمورد سرنوشت آن در کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس است. در این طرح آمده که با توجه به مطالبه عمومی مردم و تعهد اکثر نمایندگان مجلس یازدهم به مردم‌پیکری موضوع و به‌دلیل نقش مهم شفافیت در مبارزه با فساد و ویژه‌خواری و نظر به اینکه پیش از استفاده از سیستم الکترونیکی، آرای نمایندگان در جلسات علنی شفاف بوده، ارائه شده است. بر اساس این طرح گزارش حضور، غیاب، تاخیر و نیز ماموریت‌های داخلی و خارجی تمام نمایندگان نیز باید هر ماه توسط هیات‌رئیس مجلس به‌طور شفاف در سامانه مذکور اطلاع‌رسانی شود.

صبح روز گذشته و پس از چند جلسه بحث و گفت‌وگو، کلیات طرح شفافیت در نشست امروز کمیسیون آیین‌نامه داخلی مجلس به تصویب رسید و جزئیات آن طرح برای بررسی بیشتر به مرکز پژوهش‌های مجلس ارجاع شد تا پس از بررسی‌های دقیق کارشناسی برای بررسی و تصویب به صحن کمیسیون ارائه شود. طرح شفافیت آرای نمایندگان روز ۱۳ خردادماه در مجلس اعلام‌وصول شد و حالا این اولین خبر رسمی درمورد سرنوشت آن در کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس است. در این طرح آمده که با توجه به مطالبه عمومی مردم و تعهد اکثر نمایندگان مجلس یازدهم به مردم‌پیکری موضوع و به‌دلیل نقش مهم شفافیت در مبارزه با فساد و ویژه‌خواری و نظر به اینکه پیش از استفاده از سیستم الکترونیکی، آرای نمایندگان در جلسات علنی شفاف بوده است، این طرح تقدیم مجلس می‌شود. بر اساس طرح شفافیت آرای نمایندگان، هیات‌رئیس مجلس موظف است در پایان هر جلسه علنی مجلس شورای اسلامی آرای هر یک از نمایندگان را به‌جز مصادیق

کسی انتظاری خارج از یک تصمیم عادلانه و عالمانه را داشته باشد و از رای و نظر همکار خود دلخور شود. علاوه بر اینکه رای هر فردی آنقدر شفاف خواهد بود که اگر خطایی از او سبزیزد یا غیرعلمی و ناعادلانه رای بدهد و مثلاً بر اساس جناح‌بندی سیاسی تصمیم‌گیری کند، آنگاه مورد بازخواست و مواخذه قرار خواهد گرفت. علاوه بر این مفسده‌هایی که در رای مخفی حتی درباره رای نمایندگان به نمایندگان وجود دارد، آنقدر زیاد است که حجت‌ر تمام می‌کند. مثال ساده آن ماجرای اعتبارنامه غلامرضا تاجگردون و بعضی شبهات بعدی است. اگر شفافیت وجود داشت، هیچ‌گاه یک نماینده نمی‌توانست ادعایی درمورد فشار مجلس و دیگر نمایندگان داشته باشد و اساساً مسیر ایجاد شبهه و شائبه بسته می‌شد. اتفاقی که درمورد ماجرای انتخاب رئیس دیوان محاسبات در کمیسیون برنامه‌بود جهرخ داد و حالا افرادی چون الیاس نادان به آن معترض شده‌اند و می‌گویند اشتباهاتی در این مسیر رخ داده، می‌توانست هیچ‌گاه به‌وجود نیاید. اگر فرآیند اطلاع‌رسانی فعالیت‌های کمیسیون‌ها شفاف بود و از همان روز اول که مساله‌ای در دستور کار قرار می‌گرفت با دقت ماجرا به اطلاع مردم می‌رسید، آنگاه دیگر فرصتی برای خطا یا اشتباه وجود نداشت.

از طرح شفافیت حراست کنید

نکته دیگر درمورد امکان تغییرات محتوایی و اضافه یا کم شدن واژه یا عباراتی از طرح است که می‌تواند در بزرگ‌هدف اصلی طرح شفافیت را زایل کرده و آنچه رانت‌خوران و سودجویان به‌دنبال آن هستند را رقم بزند. این امکان همیشه وجود داشته و در بسیاری از طرح‌های گذشته هم دیده شده که بالا و پایین شدن یک کلمه یا یک عبارت یا یک بند، می‌تواند به‌طور کلی یک تبصره یا یک قانون را برتر و ناقص کند، از این رو پیشنهاد می‌کنیم (با وجود آنکه این پیشنهاد مطرح کردیم در دوباره تکرار می‌کنیم) که در گام اول مورد توافق واقع نشد. روزی که طرح اصلاحیه قانون شفافیت با امضای نمایندگان تحویل هیات‌رئیس شد، گفتیم که برای مصون ماندن این طرح از جرح و تعدیل باید مذاکرات مربوط به آن هم شفاف شود؛ یعنی همین گفت‌وگوها و مباحث اولیه درون کمیسیون به اطلاع مردم برسد، بعد از آن زمانی که طرح توسط مرکز پژوهش‌ها مورد بررسی قرار گرفت، نظر این مرکز به‌صورت رسمی و علنی منتشر شود و نهایتاً زمانی که قرار است در کمیسیون جزئیات طرح مورد بررسی قرار گیرد، مشروح مذاکرات عیناً به اطلاع مردم برسد تا اگر تغییری سهواً یا عمداد در جزئیات طرح ایجاد شد، افکار عمومی و ناظران اجتماعی درمقابل آن بایستند و آن را اصلاح کنند. ناگفته نماند بعد از چندباری که طرح شفافیت به صحن مجلس آمده و بار بار منقح نمایندگان مواجه شده، همه نگران این هستند که دوباره و مثل سه چهار بار گذشته، با وجود اینکه بیش از ۱۵۰ امضا از نمایندگان پای طرح نشست، در حصر علنی طرح نهایی تصویب نشود و به عبارتی در دقیقه ۹۰ ورق برگردد. از این رو لازم است تدبیری ازسوی هیات‌رئیس مجلس با همکاری جمعی از نمایندگان صورت بگیرد تا استثنائات در این خصوص و تا پایان فرآیند رسیدگی، تمام مذاکرات آرای نمایندگان شفاف باشد تا امکان هرگونه انحراف منتفی شود.

علیرضا سلیمی، عضو کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس در گفت‌وگو با «فرهنگستان»:

اگر قرار باشد رای یک نماینده مخفی بماند، مصونیت نمایندگان نیز معنا ندارد

سفرهای داخلی و خارجی و ماموریت نمایندگان شفاف خواهد شد

علیرضا سلیمی، عضو هیات‌رئیس مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با «فرهنگستان» با اشاره به تصویب کلیات طرح شفافیت آرای کمیسیون آیین‌نامه داخلی و نقاط قوت و ضعف این طرح اظهار داشت: «طبق دوزنمای طرح شفافیت از آنجایی که در بسیاری از کشورهای آرای نمایندگان شفاف است، باید اقدامات نمایندگان در کشور ما نیز مبتنی بر شفافیت باشد.»

شفافیت آرای نمایندگان در زمان مشروطه هم وجود داشته است

وی با بیان اینکه سابقاً رای نمایندگان با قیام و قعود انجام می‌شد و به این شکل نظر آنها روشن بوده است، به دوره مشروطه اشاره کرد و گفت: «در زمان مشروطه وقتی یک نماینده می‌خواست رای بدهد با قیام خود این کار را اعلام می‌کرد که از این روای آنها نیز مشهود و مکشوف بوده است.» سلیمی ادامه داد: «طبق قانون اساسی مذاکرات مجلس و کیفیت برگزاری آن باید به‌صورت زنده پخش شود تا افکار عمومی به‌صورت دقیق از مذاکرات اطلاع داشته باشند، لذا اصل مبتنی بر شفافیت آراست مگر در موارد استثنا که نباید علنی شود.» عضو هیات‌رئیس مجلس با تأکید بر اینکه درحال حاضر این موضوع بالعکس شده است، خاطر نشان کرد: «بنابر این از یک جهت اگر آرا شفاف باشد بهتر است، اما فقط بحث آرای نمایندگان نیست بلکه شامل عملکرد آنها مانند حضور و غیاب‌ها نیز می‌شود که باید شفاف باشد.»

طرح شفافیت در مجلس یازدهم رای می‌آورد

وی درباره رای آوردن طرح شفافیت در صحن علنی مجلس اظهار داشت: «چرا نباید چنین طرح جامعی در صحن علنی مجلس رای بیابد، درحالی که این مجلس با مجلس دهم متفاوت است و نمایندگان که به‌طرح شفافیت رای ندادند متعلق به مجلس قبلی بودند.» سلیمی با تأکید بر اینکه امید ما برای رای آوردن طرح شفافیت در مجلس یازدهم زیاد است، گفت: «مردم باید بدانند نمایندگان به‌صورت دقیق چه کاری در خانه ملت انجام می‌دهند و ما معتقدیم که یک نماینده باید در اتاق شیشه‌ای باشد.»

اگر قرار باشد رای یک نماینده مخفی بماند، مصونیت نمایندگان نیز معنا ندارد

وی با اشاره به مصونیت داشتن نمایندگان طبق قانون اساسی به تبیین

عضو هیات‌رئیس مجلس در گفت‌وگو با «فرهنگستان»:

بعید می‌دانم رای نمایندگان به شفافیت مستثنی شود

هزینه‌های عملکرد غیرشفاف را بالا می‌بریم

حسینعلی حاجی‌دلگانی، عضو هیات‌رئیس و نماینده مردم شاهین‌شهر، میمه و برخوار در مجلس شورای اسلامی در گفت‌وگو با «فرهنگستان» به تشریح نکات طرح شفافیت آرای که پیش از انتخابات از جمله وعده‌های نمایندگان برای ورود به مجلس بود، پرداخت که مشروح آن در ادامه آمده است.

کلیات طرح شفافیت در کمیسیون آیین‌نامه داخلی مجلس تصویب شد و به مرکز پژوهش‌ها رفته تا جزئیات آن بررسی شود، نظر شما درباره جزئیات و نقاط ضعف و قوت این طرح چیست؟

درمجموع شفافیت امروز در جامعه ضرورت است و این مساله خصوصاً باید از دستگاه‌های حکومتی شروع شود، در این بین به نظر می‌رسد مجلس با توجه به ویژگی‌هایی که دارد باید پرچمدار شفافیت شود که در این زمینه الحمدلله طرح شفافیت مجدداً تهیه شده و کلیات آن در کمیسیون رای آورده است. درمجموع هیچ نکته منفی در این طرح نمی‌بینم، البته اشکالات وجود دارد و می‌تواند با پیشنهادهای سازنده و درست برطرف کرد اما آنچه از همه مفیدتر است؛ یک شروعی برای ایجاد شفافیت در کشور است که از شفافیت آرا و نمایندگان مجلس شروع شود و به دیگر بخش‌ها سرایت کند.

مباحث کمیسیون‌ها، مذاکرات و رای نمایندگان شامل طرح شفافیت است

در صورت تصویب این طرح در مجلس، چقدر از اقدامات نمایندگان شفاف می‌شود؟

این موضوع بستگی به نوع پیشنهادهایی که ارائه و مصوب شود، دارد؛ ما معتقد هستیم اولین حرکت باید بحث شفافیت آرای باشد و بعد از آن شفافیت در مباحث کمیسیون‌ها، مذاکرات و رای نمایندگان را نیز شامل شود، همچنین برای ادامه این طرح هزینه‌های مجلس و نحوه حضور و غیاب نمایندگان و نوع فعالیت‌هایی که نمایندگان ملت دارند هم می‌تواند مشمول این طرح قرار گیرد.

در طرح اولیه بیان شده بود اگر ۱۵ نماینده درخواست دهند رای‌گیری مخفی شود، این اتفاق خواهد افتاد، آیا این نقض

تصویب طرح شفافیت هزینه‌های عملکرد غیرشفاف را بالا می‌برد

یعنی وقتی شفافیت آرا وجود داشته باشد، ترس و دلهره‌ای که برخی دارند ریخته می‌شود و تبدیل به هنجار و فرهنگ می‌شود و هرکسی بخواهد عکس شفافیت یا به عبارتی به عدم شفافیت عمل کند طبیعتاً هم هزینه‌ها بالا می‌رود و هم معمولاً رای نمی‌آورد.

اگر رای نمایندگان به خودشان از جمله رای به اعتبارنامه مطرح باشد، آیا همچنان رای‌ها مخفی است یا شفاف خواهد شد؟

خیر. بعید می‌دانم این موارد شفاف نباشد و همچنان غیرشفاف بماند. البته شفافیت می‌تواند از بقیه موارد شروع شود و کم‌کم وقتی تبدیل به فرهنگ و هنجار شفافیت شد، نتیجه سبب می‌شود خود به خود به بقیه بخش‌ها نیز سرایت کند.